

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bakalářská práce

Pojetí vášní u Reného Descarta

Leona Macková

Vedoucí práce: Mgr. Martin Vrabec, Ph.D.

Praha 2022

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá obecnému pojetí vášní podle francouzského filosofa Reného Descarta tak, jak ho vypracoval zejména ve stěžejním díle „Vášně duše“. Práce se snaží nastínit, jak Descartes k vášním přistupoval, jak je chápal a jak vymezil šesti základních vášní.

Klíčová slova: vášně, emoce, duše, René Descartes

Abstract

This bachelor's thesis deals with the general concept of passions according to the French philosopher René Descartes, as he developed it especially in the pivotal work *Passion of the Soul*. The work tries to outline how Descartes approached passions, how he understood them and how he defined six basic passions.

Key words: Passions, Emotions, Soul, René Descartes

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Toto prohlášení a souhlas budou signovány vlastnoručním podpisem.

.....

Poděkování:

Zde bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Martinu Vrabcovi, Ph.D. za jeho odborné vedení mé práce, jeho míru trpělivosti, ochotu a dobrou náladu, kterou mi po celou dobu dodával.

Obsah

1. Úvod	7
2. Inspirace ve starověké filosofii	9
2.2. Dvě strany vášní	11
2.3. Descartovo pojetí duše a těla.....	12
2.4 O afektech duše	13
2.5 Jak na sebe působí duše a tělo.....	14
2.6 Úzký vztah mezi vášněmi a našim zdravím.....	16
3. Šest základních vášní	17
3.1 Údiv.....	18
3.2 Láska	21
3.3 Nenávist	24
3.4 Touha	25
3.5 Radost.....	28
3.6 Smutek	29
4. Fyziologické procesy při afektech	32
4.1 Užítí základních afektů a jejich druhů ve vztahu k tělu	33
4.2 Užítí základních afektů a jejich druhů ve vztahu k duši	34
4.3 Odvozené druhy afektu	36
5. Opatření proti vášním	39
6. Závěr	41
Bibliografie	43

1. Úvod

Ve své bakalářské práci, jak už napovídá její název, se budu podrobněji věnovat pojetí vášní u francouzského filosofa Reného Descarta, který tomuto tématu věnoval své dílo „Vášně Duše“, ze kterého budu vycházet i ve své práci. Hlubší zájem o vášně projevila nejprve princezna Alžběta Falcká, se kterou si Descartes na téma vášní dopisoval a později i jeho již zmíněné dílo „Vášně duše“, bylo jakýmsi zodpovězením otázek právě Alžběty Falcké. Základní směr Descartova pojetí vášní nalezneme již v knize „Meditace o první filosofii“ a až o osm let později věnoval vášním samotnou knihu, která pro mě byla při psaní této práce klíčová.

Na začátku celé své práce, se pokusím spíše obecně představit historii vášní ve starověké filosofii, jak na toto téma pohlíželi i jiní autoři doby 17. století a jakým způsobem tyto autory Descartes v jejich další tvorbě inspiroval.

Dále se v druhé kapitole zaměřím na dvě strany vášní, kdy velmi stručně rozeberu, že pro nás vášně mohou být dobré, ale zároveň škodlivé. V navazující kapitole podrobněji rozeberu to, jak na sebe vzájemně působí naše duše a tělo. Otázka působení duše a těla se ještě několikrát rozebere i při popisování jednotlivých afektů. Každý afekt totiž působí jinak na naši duši a jinak na naše tělo. Poslední podkapitola druhé kapitoly se zabývá tím, jak naše vášně působí na naše zdraví a jak je pro nás důležité, se snažit naše vášně stále posilovat.

Ve třetí kapitole podrobně rozeberu šest základních vášní, o které se Descartes ve svém díle „Vášně duše“ opírá. Jsou jimi údiv, láska, nenávisť, touha, radost a smutek. Budu v jejich pořadí postupovat stejně jako Descartes ve svém díle a tím pádem začnu údivem, který je od všech ostatních rozdílný, protože nemá žádný protiklad. U každého z afektů popíšu jeho druhy, fyziologické procesy, uplatnění, ale také, jako u všech afektů, jeho stinné stránky. Dále budu vlastně ve velmi podobném pořadí postupovat u všech ostatních z šesti afektů.

V čtvrté kapitole velmi stručně popíšu některé fyziologické procesy, které nám se při afektech dějí, a před samotným závěrem celé mé práce ještě stručně rozepíšu opatření, které bychom dle Descarta měli vůči vášním dělat. Podkapitoly budou rozděleny do první, která se bude zabývat pouze vztahem k duši a druhé, která se bude vztahovat k našemu tělu. Zde tedy tak trošku upřesním, co jsem psala výše, že naše vášně mohou být dobré, ale zároveň i škodlivé.

V páté kapitole před závěrem vysvětlím, jaká opatření bychom měli vůči vášním dle Descarta dělat.

2. Inspirace ve starověké filosofii

Descartes se ne jednou ve svém díle *Vášeň duše* vymezuje k několika starším myslitelům, pro které vášně nebyly chápány jako něco, co by si zasloužilo větší pozornost při zkoumání. Byly spíše brány jako překážka k dosažení našich cílů. Pokud v antice narazíme na téma vášní, je způsob, jak s vášněmi máme nakládat, vždy prvotní vůči teoretickému zkoumání.¹ Když pohlédneme do starší filozofie, například k Aristotelovi, tak zjistíme, že ve své *Rétorice* uvádí jako vášně hněv a jemnost, lásku a nenávisť, strach a důvěru, hanbu a úctu, laskavost a nelaskavost, lítost a rozhořčení, závist a napodobování. Někteří autoři 17. století v tomto období tuto teorii stále používají a staví na nich své myšlenky. Naopak jiní jsou fascinováni tvrzením Cicera, který tvrdí, že existují pouze čtyři základní vášně a to, úzkost a slast (*aegritudo* a *laetitia*) a strach a touha (*metus* a *libido*). Myslím si, že je zde vhodné si postupně rozebrat latinské názvy, které Cicero pro základní vášně používal. *Laetitia*, znamená určitý druh potěšení z něčeho, o čem si myslíme, že představuje dobro. O něco známější výraz *libido*, je v tomto případě pouze touha po takzvaném domnělém dobru. Tento pojem poté o něco později používal velmi často i německý lékař a psycholog Sigmund Freud. Naopak *metus*, je pocit strachu z něčeho zlého a výraz *aegritudo* chápeme jako úzkost z něčeho, co považujeme za zlé. Někteří myslitelé kladli důraz pouze na pocity touhy a strachu a pocity radosti a neštěstí interpretovali jen jako stavy mysli, které z těch hlavních vyplývají. Dobrým příkladem je použití situace, kdy se nám nedaří získat to, čeho chceme dosáhnout a na základě toho padáme do úzkostných stavů.²

Mezi další používané teze v 17. století můžeme považovat i klasifikaci Tomáše Akvinského, který za ústřední vášně považuje lásku a nenávisť (*amor* a *odium*), touhu a averzi (*desiderium* a *fuga*), smutek a radost (*dolor* a *delectatio*), naději a zoufalství (*spes* a *desperatio*), strach a odvahu (*timor* a *audacia*) a nakonec hněv (*ira*), což je jediná vášeň, která u něj nemá protiklad.³ Náš afektivní život je totiž z velké části náchylný ke dvojicím pozitivních a negativních emocí. „Rozhodně ale stojí za zmínku, že tyto typologie zahrnují vedle stavů, které jsou dnes klasifikovány jako emoce, vášeň touhy. Pro raně moderní spisovatele je touha a pocity jako láska, hněv nebo smutek všechny stavy jediného druhu.“⁴ Zde ale vidíme jasný

---

¹ ŠVEC, Ondřej. Předmluva překladatele, in: Descartes, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 10

² JAMES, Susan. *Passion and action, The emotions in Seventeenth-Century Philosophy*. Oxford University Press, 1999. s. 5

³ Tamtéž s. 6

⁴ Tamtéž s. 7

rozdíl mezi filozofy 17. století a dnešní doby, protože současní filozofové mají tendenci rozlišovat emoce a touhy. „I přes to, že raně moderní spisovatelé uznávají, že role touhy v uvažování a jednání se v určitých ohledech liší od role, kterou hraje například strach, považují podobnosti mezi těmito stavy za významnější než rozdíly.“⁵

Reného Descarta a jeho dílo *Vášeň duše*, můžeme brát jako průkopníka v uvedení lidské emocionality do doby novověké filozofie.⁶ Naše vášně nebo jinak řečeno afekty, vznikají na průsečíku duše a těla. Dualismus duševní a tělesné substance je pro Descarta nezbytně nutný hlavně z důvodu matení pojmů, ke kterému může dojít při jakémkoliv pojednání o vášních. Ty mají totiž dle něj velmi komplikovanou povahu a není nic lepšího, než zkoumat rozdíly mezi duší a tělem a přiřadit jim patřičné funkce. Ještě před celkovým zkoumáním si Descartes uvědomuje, že je důležité rozdělit, které funkce při našich přirozených projevech připisujeme duši a které tělu.⁷ Musíme brát samozřejmě v potaz i to, že filozofové v období 17. století, pracovali v prostředí, ve kterém byly vášně považovány za obtížný, ale nevyhnutelný prvek lidské přirozenosti. Vášně byly v tomto období ostře vykresleny v knihách, určených pro knížectví v žánru práce, který se nazýval „Umění poznávat lidi“. Tato díla byla vykládána tak, že zahrnovala poznání sebe sama.⁸ Toto učení bylo velmi důležité, protože aby princ mohl úspěšně vládnout, musel umět ovládat své vlastní vášně. V případě selhání zde totiž hrozilo, že by mohl ztratit důvěru svých poddaných například v situaci, kdy by v záchvatu hněvu udělal něco nespravedlivého. Je ale důležité, aby uměl zároveň manipulovat a prokouknout vášně svého okolí, byl ctižádostivý a měl úctu ke svým dvořanům, rádcům a občanům. Zájem o důležitost šíření vášní se odrazil hlavně v dílech pro mužskou elitu, která již zaujímal jakési mocenské postavení. Aby byl vytvořen obraz takzvané zdravé nadvlády, byly důležité pojmy jako sebekontrola, terapie a samozřejmě moc nad ostatními.⁹

Dále se vášněmi zabývali například básníci, hudebníci, lékaři, právníci a umělci. Všichni zmiňovaní se zajímali o probouzení a uklidňování emocí na pozadí společenských předpokladů. „Vášně jsou tedy obecně chápány jako stavy duše, které pro nás představují dobré nebo zlé věci, a jsou proto vnímány jako předměty sklonu nebo averze“.¹⁰ Jako příklad

---

⁵ Tamtéž s. 14

⁶ ŠVEC, Ondřej. Předmluva překladatele, in: Descartes, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 10

⁷ Tamtéž s. 11

⁸ JAMES, Susan. *Passion and action, The emotions in Seventeenth-Century Philosophy*. Oxford University Press, 1999. s. 1

⁹ Tamtéž s. 3

¹⁰ Tamtéž s. 4

zde můžeme použít příběh Euridyky a Orfea. Ve chvíli, kdy Euridyka uvidí jedovatého hada, který se k ní blíží, pocítí vašeň strachu. Když se ale poté setká v podsvětí s Orfeem, přemůže jí mezi několika dalšími emocemi vašeň lásky. Lidé a stejně tak i zvířata podléhají vášním stejně, protože jsme přirozeně nakloněni hodnotit své okolí a své vlastní stavy buď jako výhodné nebo jako škodlivé.¹¹

Kromě toho, že se Descartes nechal inspirovat, byl i on sám tímto dílem a obecně uvedením vášní do novověké filosofie inspirací pro mnoho, hlavně britských, autorů. Například Henry More přidal kousky vášní do svého díla *Enchiridion ethicum*. Dále třeba Mary Astell, která Descarta cituje jako zdroj k pochopení povahy vášní. V neposlední řadě bych zde ráda zmínila i *Leviathan* Thomase Hobbesa, který ač má jako autor velmi odlišný styl od toho Descartovo, byla z jeho díla cítit silná inspirace.¹²

2.2. Dvě strany vášní

Ať už se přikláníme k jakékoliv teorii z výše uvedených musíme respektovat to, že vášně jsou předpokladem naší každodenní existence. Ať se na vášně díváme z jakýchkoliv úhlů, vášně mohou podporovat naše blaho, a i navzdory všem možným zdáním lze směřovat k našemu výlučnému dobru.¹³ Na vášně ale můžeme pohlížet také jako na přírodní nepokoje, bouře nebo přivaly. V téhle podobě jsou navíc často zobrazovány jako nemoci nebo stavy, kterým snadno podlehneme a z nichž je třeba se vyléčit, protože zanedbání těchto stavů by mohlo vést až k sebevraždě. Z tohoto tedy můžeme usoudit, že vášně tedy svým způsobem trápí naši duši a nejsou v každém případě jen výlučně dobré. Neschopnost ovládat své emoce je často připisována jako trest Boží za Adamův hřích. Bůh lidem odebral schopnost je ovládat a řídit, čímž vytvořil vnitřní chaos, který je, až na vyvolené, údělem všech žijících osob. Naše vášně nás tím pádem mohou činit falešnými nebo nejistými.¹⁴

---

¹¹ Tamtéž s. 4

¹² SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 10. Influences on Later Authors [online]. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

¹³ JAMES, Susan. Passion and action, The emotions in Seventeenth-Century Philosophy. Oxford University Press, 1999. s. 10

¹⁴ Tamtéž s. 13

2.3. Descartovo pojetí duše a těla

Nejdříve bychom měli začít tím, jak si Descartes vůbec představuje působení duše a těla. Ve společnosti, ve které se Descartes často pohyboval, se hypotéza, že šišinka mozková je místem, ve kterém vzájemně působí naše duše a tělo, bohužel nedočkala převelikých ohlasů. Spinoza se v jednom ze svých textů Descartovi za tento počín až vysmívá a nerozumí jeho postupům.¹⁵ I přesto, že víme, že naše duše je spjatá s celým naším tělem, jsou ale části, které mají přednost před jinými. Věří se, že mezi ty primární patří mozek, protože se k němu vztahují naše smyslové orgány a srdce, protože veškeré afekty cítíme právě v něm. Všechny vnější smyslové orgány a části těla jsou po dvou (oči, ruce, uši...). Je tedy nutné, aby existovalo místo, ve kterém se naše představy, které přijímáme prostřednictvím našich očí a posíláme je dál mezi ostatní dvojité smysly, mohly před dostáním do duše sloučit do jednoho. A právě díky duchům, což jsou vlastně pouze jemné částice, které se sjednocují a naplňují komůrky mozku můžeme říct, že jediným vhodným místem, kde je možné tento proces realizovat, je právě šišinka mozková.¹⁶

Descartes chápal šišinku mozkovou jako místo, ve kterém se má uskutečňovat vzájemné působení duše a těla. Ačkoliv se tato koncepce neujala ani u dobové medicíny, a i Spinoza na ni nahlížel spíše s posměškem, Descartes si stál za tím, že tato hypotéza má určitá ospravedlnění. Například se ostře vymezuje proti dávné tradici, která umísťuje žádostivou složku duše do vnitřku břicha, vznětlivou složku do srdce a rozumovou do mozku. Hypotéza šišinky mozkové se tedy snaží vyvrátit mínění, podle kterého by každá část našeho těla odpovídala jednotlivé duševní schopnosti. Fungování našeho těla je totiž soustava nervů, které vystupují z mozku a rozvětvují se do citlivých zakončení, a každé podráždění těchto nervů je díky nervovým vláknům přenášeno do mozkového centra. I přes to, že jeden předmět může popuzovat více nervů a do mozku se tím pádem přenese celé spektrum nervů, je v daném okamžiku na šišince mozkové pouze jedna imprese. Tato imprese má vyvolat například určitou myšlenku nebo při dlouhodobějším působení i samotnou vášeň. V opačném případě může duše prostřednictvím svých úmyslů na šišinku působit a vytlačit tím hybné duchy směrem k mozkovým pórům. Odtud poté duchové putují do svalů, kde se stávají principem pohybu.¹⁷ Všechny rozbroje, které se naskýtají mezi nižší a vyšší částí

---

¹⁵ ŠVEC, Ondřej. Předmluva překladatele, in: Descartes, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 12

¹⁶ DESCARTES, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 52-53

¹⁷ ŠVEC, Ondřej. Předmluva překladatele, in: Descartes, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 12-14

duše, jinak řečeno mezi částí smyslovou a rozumovou, se odehrávají ve vzájemné repulzi mezi pohyby, které se tělo snaží svými duchy a duše svými úmysly vyvolat v jedné chvíli na šišince mozkové. Máme v sobě totiž jen jednu jedinou duši, tím pádem jsou naše smyslová a rozumová část jedno a to samé. Šišinka se nachází uprostřed mozku, a tudíž může být tažena na jednu stranu naší duší a na tu druhou hybnými duchy, kteří jsou pouze tělesy.

Poté, co jsme si již řekli o funkcích, které náleží tělu, je tedy jednoduché určit, že k duši náleží pouze naše myšlenky.¹⁸ Myšlenky jsou dvojího druhu. Činnosti naší duše jsou volní úmysly, ale existují také vněmy, které jsou zapříčiňovány duší, protože je zcela nemožné, abychom nedokázali zaznamenat něco, co chceme. A i přes to, že chtění něčeho je pro nás spíše činností, můžeme to vztahem k duši brát zároveň jako vjem. Existují také vjemy způsobené nervy, které vztahujeme k různým předmětům.¹⁹ Vjemy, které vztahujeme pouze k vnějším předmětům, jsou vnímáním okolních věcí v běžném slova smyslu. Pokud rozdělíme vjemy, které vztahujeme pouze k našemu tělu, budeme k tomu řadit naše přirozené žádosti, tudíž vjemy, které vyvolávají pocity hladu, žízně, bolesti nebo například pocity horka. Vjemy, které naopak vztahujeme k duši lze vysvětlit tak, že jsou to pouze čisté pocity v naší duši. Jsou to například pocity radosti, vzteku a další projevy emocí, které zakoušíme na základě nějaké příčiny, která se nám může naskytnout.²⁰

2.4 O afektech duše

Na začátek bych pro upřesnění chtěla uvést, že pojem afekt, který byl použit již v minulých částech práce, označoval všechny percepce. Od této chvíle ho budu používat jen pro emoce a vášně samotné.²¹ Nejblíže příčinou afektů duše je tedy vzruch, jímž hybní duchové, o kterých se rozepíšu více v následující části mé práce, pohnou šišinkou mozkovou, která se nachází uprostřed našeho mozku.²² Afekty se tedy řadí mezi vjemy, které jsou vlivem sepětí našeho těla a duše, neuspořádané a nejasné. Ačkoli je tedy můžeme nazvat pocity, mnohem lépe je vystihuje označení hnutí duše. Tento název volíme především proto, „že ze všech rozličných druhů myšlenek, které může duše mít, jí žádné jiné nezmítají a neotřásají tak silně

---

¹⁸ DESCARTES René. *Vášně duše*. Mladá fronta, 2002 s. 43-44

¹⁹ Tamtéž s. 44

²⁰ Tamtéž s. 47-48

²¹ Tamtéž s. 50

²² Tamtéž s. 69

jako afekty.²³ Descartes dále uvádí dvě odlišné definice, které nám nastíní, jak vhodně užívat slovo afekt. Obecně totiž můžeme afekt také nazvat vjemem, pocitem nebo hnutím duše, které je primárně vztahováno pomocí pohybu duchů pouze k duši. V první části definice se zaměříme na označení vjem. Toto označení můžeme použít za předpokladu, kdy tak velmi obecně označíme naše myšlenky, které pro naši duši neznamenaají žádné úmysly nebo činnosti. Nemůžeme tedy afekty označit za vjemy v případě, že bychom naše poznatky měli nějak konkretizovat. Pokud naše afekty dobře neznáme, je velmi snadné jim podlehnout a zapříčinit tak to, že kvůli úzkému spojení duše a těla se pro nás mohou stát zmatenými. I přesto, že bychom v tomto případě mohli naše afekty nazvat jako pocity, nejlepším označením v tomto případě bude, pokud je označíme za hnutí duše. Toto označení můžeme použít na všechny možné změny, které mohou v duši nastat, ale hlavním důvodem, proč je dle Descarta toto označení nejvíce trefné je to, že ze všech možných rozmanitých druhů myšlenek, se kterými se naše duše může setkat, jí žádné tolik neotřásají jako právě afekty. Ve druhé části definice, které je o poznání kratší než první, je nutné si uvědomit, že naše afekty se vztahují primárně k naší duši. Dále je nutné odlišit vnější předměty, to jsou například pachy a zvuky od předmětů, které se vztahují k našemu tělu, což může být například hlad nebo bolest. Ať už naše vnější předměty nebo ty, které se vztahují k tělu, posilují a udržují hybní duchové, kteří je svojí silou odlišují od možných úmyslů.²⁴

2.5 Jak na sebe působí duše a tělo

V této kapitole se budu zaměřovat na to, jak na sebe působí naše duše a tělo. Tento stav může nastat velmi často a je tedy dobré si vysvětlit, jak na sebe při dané reakci působí. Je fascinující, že naše duše je vcelku spojena s celým naším tělem, a tím pádem nemůžeme s jistotou určit, že by se v jedné části nacházela a v druhé ne. Naše tělo je totiž díky uspořádání orgánů nedělitelné, protože se k sobě všechny vzájemně vztahují a v případě, že se jeden orgán oddělí od ostatních, se tělo se stává neúplným. I přes to, že neznáme přesnou velikost duše, můžeme říct, že se nijak nezmenší v případě, kdy ubereme některou z částí našeho těla. Oddělí se pouze v moment, kdy se uskupení orgánů zcela rozpadne.²⁵

---

²³ Tamtéž s. 50

²⁴ Tamtéž s. 50-51

²⁵ Tamtéž s. 51-52

Zde by bylo dobré si uvést něco k hybným duchům, o kterých Descartes ve svém díle hovoří nespočetněkrát. Hybní duchové vznikají ve chvíli, kdy se z krve v srdci dostanou ty nejjemnější a nejbystřejší částičky, které poté putují do mozkových dutin. Mozkové průchody jsou ale natolik úzké, že se do nich dostanou pouze ty nejmenší částičky. „A právě tyto velejemné částičky krve tvoří hybné duchy“²⁶ Zjednodušeně lze tedy říct, že tyto duchové vznikají oddělením jemných částí, které dále putují do těla. Nutno říct, že pouze pár se jich po skončení vrací zpět do mozku.²⁷ Pokud si představíme situaci, ve které nám někdo z našich blízkých naznačí, že by nás chtěl uhdít v oblasti obličeje, automaticky přivřeme oči, ač víme, že je to náš kamarád a nic nám nehrozí. Na tomto příkladu Descartes uvádí právě to, že samotný pohyb ruky v blízkosti našeho obličeje vyvolá pohyb v našem mozku a tím dá signál hybným duchům, kteří pohybem svalů zavřou naše víčka.²⁸ Pokud si naše duše chce na něco vzpomenout, povolá duchy, kteří se rozmístí do různých částí mozku a tam pátrají do doby, než nenajdou alespoň malé stopy po předmětu, na který si snaží vzpomenout. Duchové tím pádem přes mozkové póry vstoupí o dost snadněji, protože se zde už dříve kvůli přítomnosti daného předmětu v minulosti nacházeli. Vlivem vnějších okolností, vzbudí zvláštní pohyb v šišince mozkové čímž jí dají najevo, že je to ten předmět nebo ta událost, na kterou si zrovna snaží stěžít vzpomenout. V případě, že si chceme představit něco, co jsme ale nikdy předtím neviděli a tím pádem na to nemáme žádné uložené vzpomínky, může náš úmysl vynaložit takovou sílu, při které šišinka vyšle duchy směrem k mozkovým pórům a ty poté vlivem jejich otevření umožní vytvořit danou představu.²⁹

Takovýto asociační mechanismus založený na pohybu životních duchů hraje roli i v případě afektů. To, co mohlo být pro naše tělo dříve škodlivé nebo se jevilo jako podivné, dokonce až děsivé, vzbudí to v naší duši afekt bázně a následně afekt smělosti. Může také přijít opak, a to afekt zděšení. Hladinu toho, jaký afekt se nám vlastně na konci zjeví řídí naše duševní síly a tělesný temperament. Dále se naše reakce odvíjí i od toho, zda jsme se s tímto pocitem již někdy v minulosti setkali a víme, jak se vůči tomu obrnit. O zbytek se již postarají duchové, kteří se mohou obrátit do nervů a tím dát našim nohám pokyn, aby začaly utíkat. Mohou náš strach ale v případě, že ze srdce budou duchové zasílání do mozku i udržet a posílit. Podobně se toto děje u všech ostatních afektů, kvůli duchům, kteří jsou obsaženi v mozkových dutinách, kteří svůj oběh stácejí k nervům, kde pak mohou regulovat proud

---

²⁶ Tamtéž s. 37

²⁷ Tamtéž 37-39

²⁸ Tamtéž s. 41

²⁹ Tamtéž s. 59-60

krve nebo například zužovat a rozšiřovat cévy v srdci. Jedna příčina ale může v různých lidech vyvolat jiné pocity. Nechci zde přímo konkretizovat ať už pohlaví nebo věk, a tak velmi anonymně řekneme, že to, co v jednom člověku způsobí na šišince strach, druhý může vnímat tak, že se nezalekne a dané situaci se postaví. Toto má za příčinu stavba našich mozků, protože stavba mozku není u lidí nikdy stejná. U prvního příkladu pocitu strachu, vstoupí duchové do mozkových pórů, kde jsou vedeny k nervům, které nás donutí vlivem vyděšení rozhazovat ruce, bránit se anebo případně utéct. V druhém případě pak tyto duchové pohání krev směrem k srdci, a to zapříčiní naše setrvání a dodá nám odvalu. Účinkem všech lidských afektů je tedy to, že naši duši podněcují k tomu, k čemu naše afekty připravují tělo. Vráťím se zde k příkladu strachu a smělosti, protože pocit strachu nás nutí se z dané situace oddálit a pocit smělosti naopak setrvat a pokud je to nutné, bránit se.³⁰

Pokud bychom si kladli otázku, jakou moc má duše nad svými afekty, můžeme říci, že naše afekty nemohou být jakkoliv vzbuzeny nebo odstraněny čistě působením naší vůle, ale mohou být nepřímo ovládnuty díky představování určitých věcí. Tyto představované věci mohou být spojeny s afekty, které bychom si například přáli mít anebo v opačném případě kterých se pokoušíme zbavit. Když se vrátím k afektům, které v nás vyvolávají ať už strach nebo odvahu, je nutné v těchto případech zvážit důvody a příklady, zda je nebezpečí, ve kterém se v té chvíli nacházíme velké, a zda se nám vyplatí spíše utéct nebo se bránit. Je i vhodné zvážit, zda je pro nás výhodnější setrvat a vysloužit si případně pocit vítězství, nežli utéct a mít v opačném případě pocity hanby a lítosti. Všechny naše afekty jsou totiž vzbuzovány vzruchem, který se rodí v krvi a udržuje se dále ve veškeré naší krvi a hybných duších. To tedy znamená, že do doby, než tento vzruch neustane, zůstávají veškeré afekty nadále v naší mysli. A ač se naše duše může ubránit slabým zvukům nebo nepatrným bolestem a zároveň však nemůže nijak ignorovat například hluk sirény nebo palčivou bolest, nemůže ani tak zcela zabránit přívalu těch nejprudších afektů do doby, než se vzruch krve a duchů neuklidní.³¹

2.6 Úzký vztah mezi vášněmi a našim zdravím

---

³⁰ Tamtéž s. 54-58

³¹ Tamtéž s. 61-62

Tuto tematiku začal Descartes podrobněji rozebírat až po pravidelné korespondenci mezi ním a princeznou Alžbětou Falckou. Jejich dopisování začalo 6. května roku 1643 a trvalo až do roku 1645. Princezna Alžběta se Descarta v jejím prvním dopise ptala na otázku, jak na sebe mohou působit dvě, tak silně metafyzicky odlišné věci jako je mysl a tělo. Na to jí Descartes odpovídá, že naše mysl a tělo společně tvoří opravdu silné pouto. Otázce, jak na sebe působí naše tělo a duše, jsem se již věnovala v předchozí kapitole. Jejich vzájemná písemná korespondence se při každém novém dopisu posouvala, až v roce 1645 společně uvažují nad tím, zda může naše mysl ovládat naše tělo, konkrétněji jeho vášně. Princezna se ale k této úvaze vyjadřuje ve svém dopise tak, že její tělo je kvůli jejímu pohlaví více oslabené a zároveň i její duše je tím pádem náchylnější k pocitu utrpení. Z jejího vysvětlení ale plyne obecná pointa, že pociťujeme různé tělesné stavy, a to například nemoc nebo stres. Tyto stavy narušují naše mentální zdraví a způsobí, že jsme k vášním mnohem náchylnější.³² Snaha o ctnost je brána „jako druh terapeutického gymnastického režimu pro duši, který napravuje její slabosti a zvyšuje její sílu.“³³ Ovládání vášní tedy může mít mnohem větší dopad na naše tělesné zdraví, než si myslíme. Pokud jsme schopni alespoň do jisté míry naše vášně ovládat, jsme zároveň schopni ovlivňovat například tlukot srdce nebo oběh krve. Tedy shoda, že je pro naše zdraví dobré to, abychom během života trénovali naše vášně, může potvrdit Descartovo tvrzení, že všechny vášně jsou od přírody dobré.³⁴

3. Šest základních vášní

Podle Descarta existuje šest základních druhů vášní a to: údiv, láska, nenávisť, touha, radost a smutek. Všechny ostatní afekty jsou podle něj složeny z některých, již výše uvedených základních druhů nebo patří mezi jejich poddruhy. V této kapitole bude tedy hloubkově pojednáno pouze o šesti základních s doplněním i ostatních, které se z nich právě odvozují.³⁵

---

³² SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 3. Passions, Medicine and Freedom [online]. 2021 [cit. 2022-06-13]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

³³ SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 9. The Influence of the Imagination [online]. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

³⁴ SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 9. The Influence of the Imagination [online]. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

³⁵ ŠVEC, Ondřej. *Vášně duše*. Mladá fronta, 2002 s. 77

První z šesti základních vášní je údiv, což je emocionální stav, do kterého se dostaneme ve chvíli, kdy se ocitneme v situaci, u které nedokážeme dopředu určit, zda je pro nás nějakým způsobem škodlivá, či naopak. Je-li pro nás daná situace spíše přínosná, reagujeme na ni s láskou. V opačném případě se dostaví pocit nenávisti. Pokud ale například po něčem toužíme, jde opět o to, jak pro nás daná situace skončí. Například pokud se nám naše tužby splní a my dosáhneme vysněných cílů, dostaví se pocit radosti. V opačném případě na danou situace reagujeme například pláčem a tím se dostaví pocit smutku.³⁶ V následujících podkapitolách se pokusím vysvětlit, co těchto šest druhů vášně znamená a jak je ve svém díle chápal samotný Descartes.

Descartes nakonec v duši neseznává žádné rozdělení jejích částí, ale tvrdí, že má dvě způsobilosti. Jde o žádost a vznětlivost, které i přes to, že základních vášní je pouze šest, nejsou podle Descarta nijak základnější než všechny ostatních. Descartes zde tedy nevidí důvod, proč by ostatní spisovatelé chtěli veškeré afekty přiřazovat pouze k žádostivosti nebo vznětlivosti. Je zde řeč ale pouze o hlavních afektech, rozlišit by se jich dalo určitě i více, ale to by také mohlo být nekonečné.³⁷

3.1 Údiv

První základní vášní, které se budu věnovat a půjdu tím pádem i postupně podle Descartova výkladu, bude údiv. Pro jednodušší představu toho, co údiv znamená si můžeme představit situaci, kdy se poprvé setkáme s nějakým objektem, který nás překvapí tím, že je úplně odlišný od jiných, se kterými jsme třeba setkali už v minulosti. V tuto chvíli v nás daná věc vyvolá údiv a ohromení, protože jsme s něčím takovým ještě nikdy nesetkali. Toto se ale může stát dřív, než bychom vlastně mohli poznat, zda je pro nás tento objekt vhodný, či nikoliv. Z tohoto tedy můžeme usuzovat, že údiv je prvním ze všech afektů. Nemá proti sobě žádný protiklad, protože pokud v sobě zmiňovaný objekt nemá nic, čím by nás dokázal ohromit, nejsme tím pádem nijak dojata a pohlížíme na tento předmět bez jakéhokoliv afektu. K údivu se také pojí buď úcta, nebo pohrdání, které rozdělujeme na základě toho, zda jsme u určitého objektu udiveni velikostí nebo malostí. Můžeme to ale vztáhnout i na sebe a říct si, že mám sebe nebo ostatní v úctě a vážím si jich nebo jimi naopak pohrdám. Z těchto

---

³⁶ RÖD, Wolfgang. Novověká filosofie I. Oikoymenh, 2001 s. 113

³⁷ DESCARTES, René. Vášně duše. Mladá fronta, 2002 s. 77

pocitů mohou vzniknout afekty pýchy, pokory nebo třeba poníženosti, které mohou následně přerůst až v návyky.³⁸ Údiv je tedy nejvýraznějším ze všech afektů. Jako jediný nemá žádný vliv na pohyb našeho těla, protože neprodukuje žádnou změnu v krvi nebo našem srdci. Aristoteles pronesl slavný výrok, ve kterém řekl, že filosofie začíná údivem a Descartes si určitě podle jeho bádání nemyslí, že tam mělo končit.³⁹

Údiv je, tedy i jinak řečeno, něco neočekávaného pro naši duši. Tento stav zapříčí to, že naší duši začnou zajímat předměty, které se jí zdají být nějakým způsobem výjimečné. Descartes ve svém díle uvádí, že tento pohyb je vyvolán impresí v mozku, díky které vnímáme daný předmět jako vzácný a věnujeme mu zvláštní pozornost. Další způsob, jakým se v nás může údiv vytvořit, je díky pohybu duchů, kteří jsou díky impresi v mozku puzeni dostatečnou silou k mozku až k místu, kde se zmiňovaná impresie nachází, aby jí posílili a uchovali. Údiv je ojedinělý v tom, že není vlastně ani dobrý, ale ani zlý. Hlavním předmětem je tedy určitá věc, která nás v dané chvíli udivila. Tento afekt je ale i přes to neskutečně silný hlavně díky pocitu překvapení. Pokud se pocit překvapení ukáže i u jiných afektů, což se stává velmi často, je to právě tím, že se do nich dostal samotný údiv. Můžeme tedy říct, že překvapení je pro údiv charakteristické.⁴⁰ Jedním z druhů údivu je stav ohromení. Tento stav znamená, že překvapení, které se v nás v tu chvíli odehrává má tak ohromnou sílu, že dokáže pohánět duchy z mozkových komůrek až na místo, kde se děje impresie toho předmětu, který v nás ohromení vyvolal.

Co se týče užitečnosti údivu a to, proč je vůbec natolik důležitý, že ho Descartes zařadil do své šestice, můžeme říct, že se díky jeho účinku dozvíme a tím pádem i udržíme v paměti věci, o kterých jsme dříve nevěděli. Jak už jsem napsala na začátku kapitoly, díváme se pouze tomu, co je pro nás nějakým způsobem vzácné a významné. Danou věc podržíme ve svojí mysli pouze z toho důvodu, že myšlenka, kterou o ní máme, byla v mozku posílena buď jinými afekty, nebo díky soustředění našeho rozvažování, které přiměla naše vůle ke zvláštní pozornosti a zamyšlení. Naše ostatní afekty nám poté mohou sloužit k tomu, abychom odlišili dobré od zlého. Jak uvádí sám autor, tak lidé, kteří nemají žádný sklon k údivu, jsou podle něj velmi hloupí. Největší sklon mají právě ti z nás, kteří mají zdravý rozum a nemají valné mínění o svých schopnostech. Mnohem častěji ale může nastat situace, že se někdo

---

³⁸ DESCARTES, René. Vášně duše. Mladá fronta, 2002 s. 70-71

³⁹ SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 4. Passions, Wonder and Generosity [online]. 2021 [cit. 2022-06-18]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

⁴⁰ DESCARTES, René. Vášně duše. Mladá fronta, 2002 s. 77-79

může divit až moc nebo je udiven věcí, která si tolik pozornosti nezasluhuje. Protože v nás tento afekt vytváří předpoklady pro získání vědění, je tedy dobré, když se už se sklonem k tomuto afektu narodíme. Přesto se ale musíme od tohoto afektu s co největší možnou silou a co nejdříve osvobodit.

K údivu se zároveň pojí i jeho druhy, zde například uvedu afekt úcty a pohrdání. Úctu můžeme popsat jako afekt, který naší duši předkládá význam určité věci. Díky pohybu hybných duchů jsou posíleny impresy, které slouží k danému účelu. Pohrdání je vlastně přesným opakem, tudíž je naší duši předkládána méněcennost dané věci a pohyb duchů tím tedy podpoří ideu určité malosti. Tyto afekty se vztahují k údivu z toho důvodu, že pokud nás rozsah ani malost věci nijak výjimečně neudiví, nevážíme si jí nijak speciálně, než nám poroučí náš rozum. I když bychom zde mohli namítat, že úctu můžeme přiřadit spíše k lásce a pohrdání k nenávisti, protože jsou oběma vzbuzení, je zde mnohem důležitější poměrování velikosti a malosti dané věci podle toho, jak silné jsou naše sympatie k ní. V širším měřítku můžeme afekt úcty a nenávisti přiřazovat ke všem druhům předmětů i přesto, že nejvíce bychom měli usilovat o to, vztahovat je k nám samotným. Je velký rozdíl například v naší chůzi, gestikulaci, a hlavně našem osobním dojmu v případě, že si vážíme vlastních zásluh. Náš přednes je mnohem více sebevědomí na rozdíl od opačné situace, kdy můžeme působit značně nejistě, zadržávat se v konverzacích a podobně. Podle Descarta je ale pouze jeden případ, u kterého bychom si měli vážit sami sebe a to možnost, jakou jsme schopni používat naší svobodnou vůli. Nemůžeme být totiž pochváleni, ale ani pokáráni za skutky, které záleží na naší svobodné vůli. Tímto nás totiž Descartes přirovnává k Bohu, protože jsme v dané situaci pány sebe sama.⁴¹

Část svého textu Descartes dále věnuje i rozdílu mezi ušlechtilostí a pýchou. Rozdíl je zde ten, že různá dobra, jako například krása nebo bohatství, bývají mezi lidmi mnohem více ceněna a považována za cenné, protože je nijak nemůžeme rozdělit mezi více osob. Na rozdíl toho pýcha v naší duši zanechává neustálý pocit nenávisti a žárlivosti, protože se na úkor toho snažíme ponížit všechny ostatní. Takovéto ponížení může zastat ve chvíli, kdy si dostatečně nevěříme, že bychom se dokázali ubránit dělat věci, které jsou špatné a kterých bychom mohli později litovat. Může to být také zapříčiněno tím, že dostatečně nevyužijeme sílu naší svobodné vůle. Dalším rozdílem je to, že lidé, kteří jsou ušlechtilí, se na rozdíl od těch, kteří se mohou nechat ovlivnit pýchou, nijak nesoustředí na svoje nálady. Pokud se jim

---

⁴¹ Tamtéž s. 135-137

daří nebo naopak i nedaří, zachovávají chladnou hlavu a nenechají se nikterak ovlivnit změnou nálady. Často tedy dle Descarta můžeme pozorovat, že ti, kteří jsou snadněji ovlivnitelní, mohou například za účelem zisku pokyvat těm, kteří by jim to mohli dopřát, a naopak opovrhují těmi, u kterých vědí, že jim nehrozí nic špatného, ale zároveň ani nic dobrého. Domnívá se tedy, že ti nejušlechtilejší z nás jsou zároveň i ti nejvíce skromní a nemají potřebu se povyšovat nad ostatními. Tím, že se snaží konat jen to největší dobro a nepouštějí se do žádných věcí, u kterých jsou si vědomi, že na ně nemají, jsou dále i velmi laskaví. Nejsou vůči ostatním nenávistní ani z nich zároveň nemají žádný strach. Na rozdíl od ušlechtilosti je pýcha něco nemravného a ti, kteří se cítí být za něco pyšní, jsou spíše jedinci, kteří v sobě často nemají nic, za co by měli být ceněni, a zároveň si veškeré zásluhy vztahují čistě na sebe. K pýše se můžeme často dostat tak, že jsme například od ostatních vychvalováni za něco, za co si buď pochvalu vůbec nezasloužíme nebo v horším případě, kdy by místo pochvaly mělo přijít spíše pokárání. Proto sám Descartes tvrdí, že pýše podléhá spíše hloupější z nás, kteří se nechají přesvědčit o tom, že to, co dělají, dělají správně a měli by být pochváleni. Měli bychom tedy v každém případě užívat svobodné vůle.⁴²

Závěrem je k údivu důležité dodat, že údiv se častým opakováním mírní, protože čím více se setkáme s neobvyklými věcmi, které nás v údiv uvádějí, tím více se ostatním podobným věcem přestáváme divit a považujeme je za obyčejné. U těch, kteří vyhledávají pouze vzácné věci jen z důvodu, aby se jimi nechali udivovat, a opomíjejí tím možnost je poznat, se může vytvořit chorobná závislost. Stávají se totiž vůči údivu natolik náchylnými, že i ty nejméně zajímavé věci je nadchnou stejným způsobem jako ty výjimečné, které by si zasloužily více pozornosti.⁴³

3.2 Láska

Oproti ostatním afektům, které v nás mohou být vzbuzeny bez toho, aniž bychom si my nějak uvědomovali, zda je daný objekt, který právě tyto afekty vzbuzuje, dobrý nebo špatný. Pokud se v naší představě nějaká věc jeví jako dobrá, jiným způsobem pro nás příhodná, pak

---

⁴² DESCARTES, René. Vášně duše. Mladá fronta, 2002 s. 138-142

⁴³ Tamtéž s. 80-83

je v nás vůči ní vzbuzována láska. Pokud je to ale naopak a jeví se pro nás jako špatná, probudí to v nás pocit nenávisti.⁴⁴

Tato část se vztahuje primárně k afektu lásky, a proto si zde rozdělíme dva druhy lásky, jednu Descartes nazývá jako žádostivou a druhou jako blahovolnou. Blahovolnou lásku můžeme chápat tak, že se nás snaží vést k tomu, abychom předmětu naší lásky přáli pouze dobro. Láska žádostivá má za následek to, že po milované věci toužíme. Jak sám Descartes ve svém díle uvádí, toto rozlišení dvou druhů lásky se mu zdá spíše jako důsledek lásky, nikoliv její podstatou. Protože pokud jsme se z naší vlastní vůle sloučili s nějakým předmětem, máme k němu pocit blahosklonnosti, což znamená, že mu opět z naší vlastní vůle přičítáme ty věci, které pro něj považujeme za vhodný, to je podle Descarta jeden z hlavních důsledků lásky.⁴⁵ Descartes dále uvádí, že není nutné rozlišovat tolik druhů lásek, nakolik máme různých předmětů, které můžeme milovat. Je tedy zbytečné rozlišovat dva druhy stejné lásky. Dále ve svém díle uvádí několik různých příkladů, například vztah skrblika k penězům, vztah dobrého otce k jeho dětem nebo třeba vztah čestnosti k našim přátelům. Na příkladu otce, který miluje své děti můžeme poukázat na to, že otec své děti vnímá jako své druhé já a tím pádem usiluje o jejich blaho stejně, jako by usiloval o své vlastní. Může zde ale usilovat i mnohem víc, protože on sám není tou nejdůležitější osobou v celku, který společně tvoří, a tím pádem dává přednost svým dětem na úkor sebe i kdyby přitom měl zemřít. Rozebírá zde ale i spíše negativní vztahové vazby, které nás mohou přitahovat, a to například vztah opilce k vínu nebo vztah hrubého muže k ženě, kterou chce znásilnit. Je tedy patrné, že vztah zamilovanosti nelze přičítat pouze k věcem, které se nám zdají kladné a hezké.⁴⁶

V této části se pokusím vysvětlit, jak Descartes rozděluje lásku na zalíbení, přátelství a oddanost. Pokud si předmětu, ke kterému cítí lásku, vážíme méně, než si vážíme sebe, jde pouze o pocit zalíbení. Pokud je náš vztah k předmětu stejný jako k nám, vážíme si tedy sebe sama stejně jako milovaný předmět, nazveme tento druh lásky jako přátelství a pokud v posledním možném případě vážíme několikanásobně víc daného předmětu, jde o oddanost. Tu můžeme pociťovat například ke svému panovníkovi, městu, vlasti, a také pokud si někoho vážíme více než sebe sami, klidně i k jiné osobě. Zalíbení můžeme pociťovat jak k neživé věci, tak zároveň i k věci živé, například ke zvířatům nebo květinám. V otázce

---

⁴⁴ Tamtéž s. 72

⁴⁵ Tamtéž s. 84

⁴⁶ Tamtéž s. 85

přátelství je však Descartes velmi stručný a dle jeho názoru, pokud člověk není vyšinutý, můžeme mít přátelství pouze s lidmi.⁴⁷ Descartes ve svém díle dále pokračuje o přátelství tak, že podle něj musí vždy existovat alespoň někdo nám natolik blízký, ač ne dokonalý, který nás má rád, a ke kterému dokážeme pocítit pouto opravdového přátelství. Ten největší rozdíl mezi všemi zmíněnými druhy lásky je až v jejich důsledcích. Při zalíbení dáváme přednost nám předtím nebo předcím, co opravdu milujeme, a naopak při oddanosti dáme přednost milované věci před námi samotnými i v případě, že bychom mohli zemřít.⁴⁸ Jako příklad vybrání si smrti kvůli své oddanosti by mohl být třeba příběh Jana Husa, který byl oddaný svému učení i napříč tomu, že pokud by se v dané chvíli rozhodl pro odvolání, mohl si svůj život zachránit.

V případě, že je duše vzrušena afekty a týká se to pouze čistě lásky bez ovlivnění jinými možnými afekty, z fyziologického hlediska můžeme zpozorovat změny, při kterých je náš pulz sice pravidelný, ale mnohem větší a silnější než při běžných situacích. V hrudi můžeme cítit příjemné teplo a trávení jídla je při tomto vzrušení mnohem rychlejší a zároveň pro naše tělo i zdravé.⁴⁹ Pohyb krve v těle při lásce se díky hybným duchům, které vedou až ke svalům, které se nachází v okolí našich střev a žaludku se naše nová krev, která vzniká z trestí potravy, se nikde jinde nezastaví a dostane se co nejrychleji k srdci. Tato krev je k srdci protlačována mnohem větší silou nežli jiná, která se může nacházet v ostatních částech našeho těla. Její konzistence je na rozdíl od té, která byla již vícekrát zředěna z jiných pohybů hustší a dále zapříčiní i to, že tato nová krev dokáže v oblasti srdce vytvořit větší teplo. Jak jsem již uváděla výše, hybní duchové posílí danou impresi a tím dají naší duši najevo, aby se u konkrétní myšlenky zastavila a nechala tak vzniknout afekt lásky.⁵⁰ Celý tento odstavec bych mohla podle Descarta vysvětlit tak, že naše duše je úzce spojena s naším tělem. Je zde tak úzká vazba, že pokud například sníme něco, po čem se nám udělá náhle nevolno, tento stav se nám může vybavit i v budoucnu po požití dané suroviny.⁵¹

---

⁴⁷ Tamtéž s. 86

⁴⁸ Tamtéž s. 86-87

⁴⁹ Tamtéž s. 97

⁵⁰ Tamtéž s. 98-99

⁵¹ Tamtéž s. 102

3.3 Nenávist

Nenávist je u Descarta v úzkém protikladu s láskou i přesto, že u nenávisti nerozlišuje tolik druhů jako u lásky. Je to hlavně z toho důvodu, že vnímáme o mnoho méně rozdílů mezi zly, od kterých se, na rozdíl od dobrých věcí, oddělujeme. V této části tedy nebude nenávisti jako samotné věnováno mnoho prostoru, protože se nachází jenom jedno jediné rozlišení, které je společné jak pro lásku, tak pro nenávist. Podle Descarta je toto rozdělení díky takzvaným předmětům lásky a zároveň i předmětům nenávisti, které mohou být naší duši reprezentovány vnějšími smysly nebo vnitřními smysly a jejím rozumem. Rozdíl mezi smysly je ten, že naše vnitřní smysly soudí to, co je dobro zlo podle toho, zda je to patřičné nebo protivné vzhledem k naší přirozenosti. Naše vnější smysly ale rozlišují to, co nám přijde buď krásné nebo ošklivé například na základě očí, protože náš zrak je zde brán jako ten nejvíce klíčový smysl. Z tohoto poté vznikají dva druhy lásky a to láska, která je pociťována k věcem dobrým a láska pociťována k věcem krásným, kterou abychom nezaměňovali s žádnou jinou láskou můžeme nazývat libostí. Úplně stejným způsobem pak vznikají dva druhy nenávisti, a to nenávist pociťována k věcem zlým a druhá k věcem ošklivým. A abychom opět nedošli k záměně můžeme druhý typ nenávisti nazvat jako zděšení nebo odpor. Na závěr této podkapitoly je tedy nutné dodat, že afekty libosti a zděšení bývají oproti jiným druhům lásky a nenávisti ukvapenější, neboť to, co se k naší duši dostává pomocí smyslů, je mnohem vydatnější než to, co se k ní dostane pomocí rozumu. A právě afekty zděšení a libosti jsou ty, které se nás snaží nejvíce oklamat, a proto bychom se měli snažit se jim co nejvíce v našem životě vyvarovat.⁵²

Z hlediska fyziologie můžeme při afektu nenávisti pociťovat spíše slabší, ale často zrychlený a rovnoměrný pulz. V hrudi naopak pociťujeme chlad, který můžeme být doprovázen až nepříjemným teplem. Naš žaludek při tomto pocitu nedokáže úplně naplno fungovat, což se může projevat nevolností a nutkáním ke zvracení.⁵³ Na rozdíl od lásky jsou zde hybní duchové vedení z mozku do svalů uložených u žaludku a střev, což zapříčiní to, aby se naše krev smíchala s trestí z jídla. Může zde nastat i situace, kdy jsou duchové vedení z mozku do sleziny a spodní části jater, kde se nachází žluč. V případě, že se tak stane, nastává rozdíl

---

⁵² Tamtéž s. 87-88

⁵³ Tamtéž s. 97

v teplotě krvi, protože krev, která pochází ze sleziny, se pouze zahřívá na rozdíl od krve, která přichází ze spodní části jater. Descartes se domnívá, že v této části se vždy nachází i žluč, která dokáže zapříčinit, že se naše krev bude ohřívát o dost rychleji.⁵⁴

3.4 Touha

Je důležité nezapomínat na to, že je nutno u našich afektů rozlišovat různé časy dění a vzhledem k tomu, že se většina afektů týká nejvíce naší budoucnosti, je dobré nyní rozebrat afekt touhy. Zde můžeme jako příklad použít situaci, ve které se snažíme nějakým způsobem získat dobrou věc nebo se v opačném případě vyhnout něčemu zlému, co může v budoucnosti nastat. A i přes to, že se třeba jen snažíme uchovat si něco dobrého nebo prodloužit to, že se nám nestane něco zlého, jasně z toho vyplývá, že afekt touhy vztahujeme primárně k naší budoucnosti. K touze můžeme jednak připojit i pocity doufání, jistoty, beznaděje nebo třeba žárlení. Abychom si začali něco přát je dobré si v naší mysli ujasnit, že pokud je to něco dobré, tak to můžeme získat a pokud je zlé, měli bychom se tomu spíše vyhnout. Pokud se ale sami zamyslíme nad tím, nakolik je ve finále pravděpodobné, že dané vytoužené věci dosáhneme, probudí se v nás doufání a zároveň představa bázně. V případě, že naše doufání dosáhne té nejvyšší míry, změní se její podoba na jistotu nebo důvěru. Zmiňovaná bázeň se v tomto případě změní v beznaděj. Pokud se ale vyskytneme v situaci, ve které si nevíme rady, dostaví se pocit nerozhodnosti, který nás vede k tomu, abychom si nechali třeba poradit od ostatních nebo se nad danou věcí ještě pořádně zamysleli.⁵⁵ V případě, že se k nějakému činu odhodláme dříve, než si jej pořádně promyslíme, můžou se vyskytnout výčitky svědomí.⁵⁶

Pro úplný základ zde napřímo použiji Descartovu definici touhy, který říká, že „afekt touhy je duševním hnutím způsobeným duchy, které vede duši k tomu, aby si přála v budoucnu dosáhnout věcí, jež si představuje jako patřičné“⁵⁷ Tato definice nám tedy velmi zkráceně říká, že jak bylo uvedeno již na začátku, afekt touhy se vztahuje primárně k budoucnosti a konkrétněji tedy k tomu, že díky pohybu hybných duchů si naše duše přeje v budoucnu

---

⁵⁴ Tamtéž s. 100

⁵⁵ Tamtéž s. 72-73

⁵⁶ Tamtéž s. 74

⁵⁷ Tamtéž s. 88

dosáhnout určitých věcí. Naši touhu ale vzájemně vztahujeme i k dobrým věcem, které jsou již v naší duši přítomné a zároveň se snažíme vyvarovat i zlu, a to jak tomu přítomnému, minulému nebo budoucímu, které by mohlo nastat. U protikladu, který by měl u afektu touhy být, si je Descartes spíše jistý tím, zde žádný protiklad není. V průběhu myšlení se zastaví u jednoho příkladu, kde uvádí pouze jeden rozdíl a to ten, že touha, kterou jsme přitahování k dobru je doprovázena láskou, radostí a nadějí, zatímco co v opačném případě jsme stejným způsobem odpuzování zlem, a to je doprovázeno strachem, nenávistí a smutkem. Jak jsem již napsala o kousek výše, Descartes toto spíše vyvrací tím, že pokud bychom tyto dva již popsané procesy posuzovaly ve stejné míře, ve stejné míře bychom tedy chtěli přitahovat dobro a zároveň odpuzovat zlo, můžeme ve finále vidět, že se jedná o jeden a ten samý afekt, který způsobuje stejnou věc. Z tohoto tedy vyplývá, že pokud na afekt touhy budeme nahlížet tímto druhým způsobem, afekt touhy nemá oproti ostatním afektům žádný protiklad.⁵⁸

Při rozlišení různých druhů touhy Descartes podotýká, že mnohem lepší je rozdělovat jednotlivé druhy touhy podle daných předmětů, které se snažíme získat. Různé druhy touhy se nám značně liší podle konkrétní věci, po které toužíme. „Stačí však vědět, že druhů touhy je zrovna tolik, kolik je druhů lásky a nenávisti, a že ty nejpodstatnější a nejprudší druhy touhy vznikají z libosti a zděšení“⁵⁹ I přes to, že v minulém odstavci bylo popsáno, že touha je jen jedna a není k ní žádný jiný protiklad, je přeci jen nutné rozlišit, že nastává rozdíl mezi touhou, která vznikla z libosti a touhou, která vznikla ze zděšení. Libost a zděšení proti sobě stojí v protikladu, ale není možné je zaměňovat do stejného protikladu, jako zaměňujeme dobro se zlem, protože ta jsou zde zapříčiněna pouze jako duševní hnutí, díky kterým se naše duše snaží získat zcela odlišné věci. Například pocit zděšení, je naší duši primárně představován jako možnost náhlé smrti. Tím pádem, pokud jdeme třeba do lesa na procházku a o nohu se nám otře list nebo uslyšíme nepříjemné zvuky hmyzu, může naše tělo pocítovat náznaky chvění a jsme tím pádem varováni před možným nebezpečným, kterému bychom se měli vyvarovat. Konkrétně tedy tento popsaný druh touhy nazýváme odporem, protože naše tělo v té dané chvíli nevnímá k určitému pocitu nebo zvuku nic jiného, než odvrácení nebo odpor. Po vysvětlení a představení možných druhů touhy, se teď budu věnovat těm druhům, které vznikají z libosti. Na rozdíl od zděšení nám libost slouží k tomu, aby v nás vyvolala potěšení, po kterém bedlivě toužíme. Stejně jako u zděšení má libost několik

---

⁵⁸ Tamtéž s. 89

⁵⁹ Tamtéž s. 90

různých druhů a podob touhy, které je představují. Pokud si zde vypůjčím příklad, který ve svém díle uvádí Descartes, jinak na nás působí krása barevnosti květin, u kterých cítíme nutkání, že se na ně nemůžeme přestat dívat a jinak to naopak vnímáme například u ovoce, které svádí k tomu ho ochutnat. Libost můžeme najít i u protějšku, a to v případě, pokud se v jistou chvíli cítíme sami nedokonalými a toužíme po tom, aby v nás tuto mezeru zaplnil někdo opačného pohlaví, protože ta hlavní touha v nás je vyvolána tím, že máme představu určitých dokonalých vlastností, které má vlastnit již zmíněná osoba opačného pohlaví. Ač se tato část může zdát složitá, jde pouze o impresi v mozku, kterou nám a zvířatům příroda nadělila, díky které se právě až v určitém věku cítíme nedokonalí. Pokud se nám povede získat tu správnou dokonalou polovičku, je to pro nás to největší možné dobro. A je pozoruhodné, že ač během života míváme více osob opačného pohlaví, naše přirozenost v nás nevyvolává takové představy, abychom chtěli více než tu jednu osobu. Ta dokonalá osoba v nás musí vyvolat něco, co žádná jiná a k této osobě pak cítíme veškerou náklonnost a ustálíme se k hledání dobra.⁶⁰

Fyziologie je zde při tomto afektu dle Descarta nejzajímavější. Pozoruje zde, oproti ostatní pětici afektů, nejsilnější pohyb srdce. Dále je zde do mozku předáváno mnohem více hybných duchů, kteří poté pokračují do svalů, odkud několikanásobně zvýší vnímavost smyslů a dále také pohyb tělesných částic.⁶¹ Tento afekt má na rozdíl od ostatních speciální funkci, při které jsou hybní duchové z důvodu zajistit pouze dobro, poháněni do všech částí našeho těla. Primárně jsou ale poháněni k srdci, protože zde proudí nejvíce krve. To způsobí, že do mozku proudí více hybných duchů, kteří posílí danou myšlenku a tím, že jsou dále posíláni do jiných orgánů v našem těle, často dosáhneme té věci, po které toužíme.⁶² Můžeme tedy závěrem říci, že všechny naše první touhy, které vznikly až poté, kdy se duše spojila s naším tělem, měly za úkol dosáhnout věcí, které byly výhodné a vyhnout se naopak těm špatným. Hybní duchové se na úkor toho mohli pohybovat všemi smyslovými orgány a svaly tak, jak jen bylo možné. Proto na našem těle můžeme pocítit, že pokud po něčem touží, je mnohem více obratnější než v jiných situacích.⁶³

---

⁶⁰ Tamtéž s. 90-92

⁶¹ Tamtéž s. 98

⁶² Tamtéž s. 101

⁶³ Tamtéž s. 104-105

3.5 Radost

Pokud pomýšlíme na něco dobrého, vyvolá to v nás pocit radosti, pokud naopak myslíme na něco špatného, dostaví se pocit smutku. Dále musíme u těchto dobrých nebo zlých věcí rozlišit, zdali jsou nám představovány jako něco, co nám náleží nebo ne. Pokud jsou nám věci představovány tak, že náleží ostatním, můžeme na úkor toho zvažovat, zdali jsou toho hodni nebo ne. V případě, že usoudíme, že si tyto věci zasloužíme, vyvolá to v nás pocit radosti, protože vidíme, že se věci mají tak, jak by se měly mít. Můžeme tu vidět ale rozdíl v tom, že radost, která pochází pouze z dobrých věcí, bývá vážná a oproti ní radost, která pochází z věcí špatných, je provázena třeba vysmíváním.⁶⁴ Mezi pocity dobra, které v nás vyvolají radost, můžeme zmínit i pocit přízně, který se stane v okamžiku, kdy je dobro způsobeno jinými lidmi. Tento pocit máme i přesto, že daná věc nemusela být učiněna konkrétně pro nás. Pokud se tak ale stane, k pocitu přízně se přidá pocit vděčnosti. Úplně stejně toto funguje i u pocitu zla, které je způsobeno jinými lidmi. Stejně jako u dobra si musíme uvědomit, zdali se daná situace týká přímo nás nebo ne. Pokud se nás vyvolané zlo přímo netýká, vzbudí to v nás pouze pocit pohoršení nad těmi, kteří zlo zapříčinili. V případě, že se nás zlo napřímo týká, nastane pocit hněvu.⁶⁵

Definici radosti můžeme formulovat jako příjemné hnutí v duši, ve které spočívá potěšení z dobra. I zde si duše díky mozkovým impresím představuje již zmíněné dobro jako své vlastní. Descartes ve svém díle nastínil, že potěšení, které vzniká a proudí z dobra, které spočívá právě z radosti znamená, že naše duše již nezískává žádný jiný zisk z ostatních podob dobra, které si byla schopna osvojit. Tím pádem, že z těchto podob nic netěží, můžeme to brát tak, jako by žádné jiné podoby dobra neměla. Dále zde musíme rozlišovat dobro, které je naší duši představováno jako její vlastní, což mají za příčinu impresie v našem mozku a dobro duchovní, které vzniká díky vlastnímu působení duše. Závěrem této kapitoly Descartes uvádí, že musíme brát v potaz to, že pokud je naše duše spjata s naším tělem, ona duchovní radost je vždy doprovázena druhou radostí, která má roli afektu. A v momentě, kdy naše rozvažování zpozoruje, že máme dobro, které je úplně odlišené od všeho, co přísluší tělu a je to tím pádem obrazností nepředstavitelné, naše obraznost si udělá jakýsi dojem, po kterém z něho vyplyne proudění hybných duchů, a ti vzbudí afekt radosti.⁶⁶

---

⁶⁴ Tamtéž s. 74

⁶⁵ T

⁶⁶ Tamtéž s. 92-93

K radosti neodmyslitelně patří smích, který ale vytváříme pouze v případě, že je naše radost spíše mírná a spojena například s údivem nebo nenávisí. Z vlastní zkušenosti můžeme vědět, že pokud máme z něčeho příliš velkou radost, málokdy se v doprovodu dostaví hlasitý smích. Z fyziologického hlediska jsou naše plíce totiž při takto velké radosti naplněny natolik krví, že není možné je opakovaně nafukovat. Zjednodušeně lze tedy říci, že smích je nafukování našich plic a tento proces se může dít v případě, že jsme z něčeho překvapeni a nacházíme se tím pádem v údivu, který je spojen radostí anebo v případě, kdy se naše krev smíchá s jinou tekutinou, která podpoří její rozpínavost.⁶⁷

Pokud pocítíme afekt radosti, náš pulz je přitom sice pravidelný, ale může být rychlejší než při jiných situacích. I když se podle popisu může tato reakce zdát být podobná tomu, co prožíváme při lásce, není to v tomto případě srovnatelně stejně silné. Rozdíl je zde i v pocitu tepla, který se zde nedrží jen v hrudi, ale společně s krví se dostává i do ostatních vnějších částí našeho těla. Co se týče rychlosti našeho trávení, to může být v tomto případě pomalejší než u jiných afektů, protože se nám při radosti může ztrácet chuť k jídlu.⁶⁸ Při pocitu radosti naše nervy nepůsobí tak silně v oblasti žaludku, jater nebo slezině, jako to je u většiny ostatních afektů, ale jde spíše, krom nervu, který obepíná srdeční otvory, o nespécifické nervy ve zbytku těla. Díky tomuto nervu, který při otevření zároveň i rozšíří daný otvor, může naše krev, která hnaná z žil do srdce ostatními nervy, vystoupit v mnohem hojnějším počtu. Naše krev se tak může mnohem snadněji rozprostřít, čímž vytvoří duchy, kteří posilují impresi v mozku a naše duše tak může přijímat více pozitivních myšlenek.⁶⁹

3.6 Smutek

Smutek je opozitem pro již zmíněnou radost. Pokud u některých soudíme, že si určité věci, ať už dobré či zlé nezaslouží, pak v nás dobro probouzí závist a zlo pocit soucivity, což jsou oboje druhy smutku. Je zde ale nutné uvést, že afekty, které se vztahují ať už k dobrým nebo špatným věcem, které jsou přítomné, se ale často mohou vztahovat i k věcem budoucím, protože si jejich příchod v našich představách vykreslujeme jako přítomný. Původ dobra a zla můžeme referovat tak, že dobro, které jsme si způsobili my sami, nám dává vnitřní klid

---

⁶⁷ Tamtéž s. 112-113

⁶⁸ Tamtéž s. 97-98

⁶⁹ Tamtéž s. 100

a je tím pádem nejsladším možným afektem. Na místo toho, zlo v nás vyvolává pouze lítost a je naopak afektem nejtrpnějším.⁷⁰ Pokud v nás dlouho přetrvává něco dobrého, může to vést až k pocitu znechucení nebo nudy, naopak dlouhé trvání něčeho zlého náš smutek zmírňuje.⁷¹ Zjednodušeně tedy můžeme říct, že věci, které v nás trvají delší dobu, než je nutné, se nám mohou zdát časem nudné. Smutek spojený se soucitem, je spojený spíše ve smyslech než v nitru naší duše. Proto správný Descartovský člověk dokáže učinit rozdíl mezi „vnitřní pravdou a tím, co jej pouze dotýká zvenčí.“⁷²

Descartes definuje smutek jako „nepříjemnou ochablostí v níž spočívá obtíž způsobená duší určitým zlem nebo nedostatkem, které si prostřednictvím mozkových impresí duše představuje jako sobě vlastní“⁷³ Stejně jako duševní radost zmíněná v odstavci výše, existuje i duchovní smutek, který sám o sobě afektem není, ale je nezbytně spjat s afektem smutku.⁷⁴ V dosti případech se může stát, že ač se cítíme buď veselí nebo smutní, nedokážeme pořádně rozpoznat dobro nebo zlo, které za náš náhlý stav může. Může za to fakt, že dobro a zlo náleží v určité chvíli pouze tělu, nikoliv duši a ta o těchto opozitech tím pádem neuvažuje jako o dobru a zlu. Bere je v potaz díky impresi, která je v mozku integrována s impresí dobra a zla.⁷⁵

Pokud jsme smutní, náš pulz může být slabý a pomalý, a také můžeme cítit nepříjemné svírání u srdce. Dále můžeme ztratit větší chuť k jídlu, ale nemusíme se bát, pokud se k tomuto pocitu nepřidá nenávist, náš žaludek svoji funkci plnit nepřestane.⁷⁶ V tomto případě přichází k našemu srdci velmi málo krve, protože naše srdeční otvory velmi pevně staženy malým nervem, kterým je obtočeným a naše krev tím pádem není schopná snadno proudit. I přes to je možné projít přes průchody, díky kterým může proudit tresť z jídla dále do našeho žaludku a střev. V případě, že smutek nijak nedoprovází nenávist, se naše chuť k jídlu nijak nemění. Pokud bychom se ale nechali nenávistí ovlivnit, naše průchody se mohou uzavřít a naše chuť k jídlu tím pádem zmenšit.⁷⁷ Smutek, který ale nebyl nijak spojen s nenávistí, mohlo v minulosti zapříčinit například i nedostatek potravy. Naše srdeční

---

⁷⁰ DESCARTES, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 74-75

⁷¹ Tamtéž s. 76

⁷² ZIKA, Richard. René Descartes. *Metafyzika lidského dobra*. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2010 s. 125

⁷³ DESCARTES, René. *Vášeň duše*. Mladá fronta, 2002 s. 93

⁷⁴ Tamtéž s. 93

⁷⁵ Tamtéž s. 93-94

⁷⁶ Tamtéž s. 98

⁷⁷ Tamtéž s. 101

otvory, se kvůli malému množství krve stáhly a v důsledku toho musela být krev přijímána z rezervní zásobárny, která se nachází ve slezině.⁷⁸

Ke smutku neodmyslitelně patří i slzy, které vznikají tak, že z našich očí uniká velké množství páry. I když se tento proces unikání par děje i v několika částech našeho těla, například ve chvíli, kdy se potíme, u očí se to hlavně kvůli velikosti optických nervů a velkému množství malých tepen, které tyto páry vedou děje mnohem častěji než ve zbytku těla. Již zmíněné páry totiž ztratí svoji pohyblivost a tím pádem se promění v tekutinu. Pokud pláčeme ze smutku, naše krev se rychle ochladí a oční póry se zúží. Můžeme si všimnout, že lidé, kteří jsou smutní nepláčou v kuse, ale spíše v intervalech, ve kterých si vzpomenu na podnět jejich smutku. Slzy se ale nespojují pouze se smutkem nebo radostí, ale také s bolestí. Pokud nám do oka spadne jen malé smítko nebo vletí například muška, oči se do chvílky zalijí slzami.⁷⁹ Náš pláč může doprovázet i vzlykání, což je podle Descarta stav, kdy „velké množství krve vstoupí naráz do plic, nafoukne je a vytlačí vzduch, který obsahovaly.“⁸⁰ Nárek poté vyjde ven skrze hrtan, kdy už jsou k němu připojeny slzy. Je zde také zajímavé zmínit, že podle Descarta pláčou staří lidé a děti mnohem více než lidé středního věku. Staří lidé často pláčou kvůli pocitu láskyplnosti a radosti, protože je přítom do srdce dostáváno spousty krve, ze kterého je tlačeno spoustu par k našim očím. Díky mírnému chladu stařecké přirozenosti je zde snadné proměnění par v slzy i přes to, že tomu nepředcházela smutek. Pokud se starší lidem rozpláčou při zármutku, zde tomu již nepředchází jejich tělesný temperament, ale pouze stav jejich mysli. U dětí se mnohem častěji setkáme s pláčem, který doprovází smutek nežli radost. Malé děti mají totiž vždy dostatek krve, která se promění v páru a následně v slzy vždy, pokud se jejich pohyb příčinou smutku zpomalí. U dětí si ale zároveň můžeme všimnout, že občas místo, aby se rozbrečely spíše zblednou. Jednou z příčin je to, že si uvědomují dané zlo a snaží se mu co nejvíce vzdorovat. Ukazuje to zároveň i jejich odvalu a snahu chovat se stejně, jako například děti o něco starší. Častěji se ale stává, že jsou děti velmi náchylní ke strachu a nenávisti, a tím pádem jim tyto pocity při nějaké špatné události nedovolí brečet. Úplným opakem těchto dvou příkladů jsou pak děti, které jsou velmi citlivé, se sklonem k lásce a soucitu, které jsou tím pádem k pláči více náchylné.⁸¹ Závěrem této kapitoly je důležité uvést, že mezi všemi zmíněnými afekty, vyjma údivu, je značná provázanost nebo protikladnost, o které je lepší

---

⁷⁸ Tamtéž s. 104

⁷⁹ Tamtéž s. 115-118

⁸⁰ Tamtéž s. 118

⁸¹ Tamtéž s. 118-120

zajímat se souběžně, než jej rozebírat zvláště jako to bylo právě u údivu. O ostatních afektů kromě údivu, u kterého se jeho příčina nachází pouze v mozku, se u ostatních afektů může nacházet třeba v srdci, játrech a jiných možných částech těla, které slouží k tvorbě krve a respektive i hybných duchů.⁸² Všechny zmíněné změny v těle, které jsou způsobeny zkušenostmi, jsem rozepsala výše zvláště u každého konkrétního afektu.

4. Fyziologické procesy při afektech

V této kapitole bych se nyní chtěla podrobněji věnovat dalším fyziologickým procesům našeho těla, které se mohou dít v případě přítomnosti daného afektu. Každý ze zmíněných šesti afektů se projevuje podle pohybu očí, a i když můžeme poznat, zda se daný člověk zlobí nebo má naopak radost, je samotný proces, kvůli velmi malým změnám v pohybu očí, těžko rozpoznat. Skoro to stejné můžeme říct i o pohybu tváře, u které to díky mimice může vypadat ještě snadněji, ale u spousty lidí je náročné rozpoznat jejich výraz tváře při určitých situacích, protože jsou i tací, kterým se výraz mění spíše sporadicky. Descartes dále zmiňuje, že například hněv nebo smích může poznat podle pohybu vrásek a nosu, ale pokud naše duše chce, jsme schopni naše afekty ve výrazu velmi dobře skrýt. K většině afektů patří i zbarvení naší pleti, a to například zčervenání nebo zblednutí, které na rozdíl od naší mimiky nebo pohybu už není tak jednoduché zakrýt. Rozdíl je v tom, že tyto změny pocházejí přímo od srdce, ve kterém je připravována krev i pohyb našich hybných duchů.

Barva na našem obličejí je ovlivněna krví a zbarvuje se tedy podle toho, jak moc jsou naše žilky krví naplněné. Proto si tedy můžeme všimnout, že pokud se při radosti červenáme, naše tvář vypadá mnohem zdravěji. Může za to otevření srdečních komor, ve kterých naše krev protéká a ohřívá se mnohem rychleji a tím, naše pleť vypadá díky červenému zbarvení veseleji. Naopak pokud si probereme opak radosti, smutek, zde můžeme pocítovat, že krev protéká pomaleji a je také mnohem studenější než při afektu radosti. Krev se do žil spíše stahuje, nijak se po tváři nerozprostírá a drží se spíše blíže srdci, to ve finále na naší pleti způsobí zblednutí. Tento proces pocítíme nejčastěji v situacích, kdy jsme smutní nebo vyděšení.⁸³ Zásadními rozdíly mezi zčervenáním a zblednutím je tedy šířka otevření srdeční

---

⁸² Tamtéž s. 96

⁸³ Tamtéž s. 105-107

komory, proudění a teplota krve, ale také naplnění a rozmístění žilek. Jak jsem již zmiňovala, pro naši pleť je mnohem přirozenější a zdravěji vypadající situace, při které zčervenáme. Může se nám ale stát, že při smutku zčervenáme, což má za příčinu připojení se jiných afektů, a to například lásky, touhy nebo třeba nenávisti. Při těchto zmíněných afektech je naše krev ohřívána a prouděna z jater, střev a ostatních vnitřností směrem k srdci, odkud je opět vedena až k žilkám nacházejících se uvnitř tváře. Pokud je náš smutek ovlivněn jedním ze tří zmíněných afektů, je naše krev tlačena na rozdíl od samotného afektu smutku směrem k tváři. Jedním ze zvláštních afektů je stud, při kterém se mísí pocit sebelásky a pocit vyhnout se budoucím nepříjemnostem. Spor je zde ten, že krev je z našich vnitřností vedena k srdci, odkud proudí do žil ve tváři, ale zároveň je zde snaha smutku, který se pokouší krev vrátit z tváře zpět do srdce.⁸⁴

4.1 Užití základních afektů a jejich druhů ve vztahu k tělu

V této kapitole bych ráda zmínila, jak můžeme všechny výše uvedené afekty uplatnit. Všechny naše afekty se vztahují k tělu a duši tedy náleží je v takové míře, v jaké je spojena s tělem. Jejich hlavním a přirozeným uplatněním je tedy to, aby povzbudili naši duši k tomu, aby svolila s činnostmi, které mohou pomoci zachovat naše tělo. V tomto případě se primárně uplatní afekt radosti a smutku. Duše je totiž schopna pocítit věci, které škodí tělu, například ve chvíli, kdy cítí bolest, což v ní následně vzbudí afekt smutku, poté nenávist a v poslední řadě pocit touhy se celé téhle hrozbě vyhnout. Úplně stejně toto funguje i při opaku, kdy je naše duše schopna cítit věci, které jí dělají dobře. Na začátku přijde jemné polechtání, které se vzápětí změní v radost, po které následuje láska a nakonec touha, díky které chceme tento pocit radosti zachovat do budoucna co nejdéle. Z tohoto malého výčtu tedy můžeme vidět, že všech pět afektů zmíněných výše jsou našemu tělu prospěšné, přičemž je dokonce smutek důležitější než radost. To se děje hlavně z toho důvodu, že je pro nás mnohem důležitější zbavit se věcí škodlivých než usilovat o dokonalost. Naše afekty nám tak často představují věci ať už škodlivé nebo prospěšné v mnohem větším měřítku a třeba i

---

⁸⁴ Tamtéž s. 108

hrozbě, než doopravdy jsou. To znamená, že naše tělo se s těmito situacemi vypořádá mnohem důsledněji a rychleji.⁸⁵

4.2 Užití základních afektů a jejich druhů ve vztahu k duši

V této kapitole nastíním v užším pojetí to, jak již zmíněných šest základních afektů, působí na naší duši. Nemůžeme vycházet již z předchozích zjištění, protože ty se vztahovaly primárně k našemu tělu, které je vůči naší duši v roli spíše podřízené. Pokud bych začala afektem lásky a nenávisti, které jsou spolu v rozporu, ty vycházejí z poznání a jsou jakýmsi předchůdci afektu radosti a smutku. Musíme zde rozlišit, zda je tento druh poznání opravdu ten pravý. To poznáme tak, že musíme k opravdu dobrým věcem pociťovat lásku, a naopak k těm opravdu špatným nenávisť. Pokud se tak opravdu stane, láska je tím pádem několikanásobně silnější než nenávisť a nikdy jí tím pádem nemůže být až příliš, protože jsme v tomto případě stále spojeni s největším možným dobrem. Tento typ lásky je podle Descarta ideální a tím, že je spojena se skutečným dobrem nás tím pádem nutí k tomu, abychom se postupně zdokonalovat. Nenávisť, která je spojena se smutkem, je i v tom nejmenším spojení zbytečná, neboť pokud jsme postrkováni k děláni něčeho zlého, je pro nás ve finále mnohem jednodušší soustředit se na daný cíl za pomoci působení lásky. Descartes ale dále zmiňuje, že se jedná pouze o tu nenávisť ke zlu, která se projevuje výhradně jen bolestí, která je pro naše tělo nezbytná. Nesmíme tedy zapomínat, že nenávisť je vždy doprovázena smutkem, protože zlo je pouze chybějící částí dobra. Neexistuje tedy nic reálného, co by v sobě nemělo alespoň malou část dobra. Jinak lze říci, že pokud nás nenávisť drží zpět od daného zla, drží nás tím pádem dál i od daného dobra, u kterého pak nastává problém, že si naše duše bere absenci dobra jako svoji vlastní nedokonalost a vzbuzuje v ní smutek. Pro jednodušší pochopení je zde uveden příklad, že naše vnitřní nenávisť se nás snaží držet zpátky od špatných mravů různých osob, což znamená, že my tak ani nemůžeme poznat a zároveň posoudit, zda si od těchto osob nemůžeme vzít i něco dobrého. Ohledně touhy můžeme říct, že neškodí v žádném rozsahu v případě, kdy vznikne za toho pravého poznání a zároveň nepřesáhne správnou míru. Vzhledem k naší duši bychom tedy mohli říct, že naše radost může být pouze dobrá a náš smutek pouze výhradně špatný. Descartes v této části svého díla podotýká dle jeho názoru spíše odvážnější tvrzení, že pokud

---

⁸⁵ Tamtéž s. 121-123

bychom neměli tělo, nebylo by možné chybovat, protože bychom věrní pouze lásce a radosti a co nejvíce se stranili nenávisti a smutku. Jak jsem již psala výše, naše duše by se měla elementárně při každé situaci vyhýbat nenávisti a smutku, o dost více by ale měla zbystřit, pokud jde o nějaký následek falešného mínění. Pokud ale v některých situacích nedokážeme odhadnout, zda se mýlíme nebo ne, je vždy lepší se přiklonit k těm afektům, které představují dobro než k těm, které tíhnou ke zlu. Toto ale neplatí vždy, protože například u afektu nenávisti je ale vždy lepší se vyhnout předmětu, ve kterém je obsaženo zlo.⁸⁶

Pokud v nás ale jeden z výše zmíněných afektů vyvolá touhu, díky které je ovlivněno i naše chování, je opět nutné rozlišit, zdali mají falešnou příčinu a jsou pro nás škodlivé nebo mají správnou příčinu a jsou pro nás tím pádem dobré a mohou nám dále sloužit. Smutek v nás totiž probouzí pocit střídmosti a úzkosti, což nás vede k tomu, abychom byli více opatrní, zatímco radost může vyvolat ve všech, kteří se jí nechají podřídit pocit lehkovážnosti a zároveň v nich budí odvalu. Největší chyba, které se při touhách často dopouštíme, je nepostačující rozlišování věcí, které na nás závisí a které naopak nikoliv. U těch věcí, které závisí čistě na nás, je nutné vědět, že jsou pro nás dobré, abychom po nich mohli následně toužit, například to může být naše svobodná vůle. Pokud činíme dobro, které závisí na nás, je důležité se přitom řídit ctností, protože taková touha nemůže být nikdy příliš bouřlivá. Pokud tedy po něčem toužíme, závisí čistě na nás, zda se nám to podaří nebo ne. V případě úspěchu čerpáme z dané situace veškeré uspokojení. V případě neúspěchu je dle Descarta chyba pouze v nás, protože jsme po dané věci netoužili dostatečně. Je tedy nutné si dát čas a řádně probádat povahu dané věci a určit, zda nám za naší námahou vlastně stojí. Musíme si dát ale pozor na věci, které nejsou v naší a vyhnout se tomu po nich toužit. Tyto věci nás totiž mohou sklíčit a zaměstnat naši mysl natolik, že bychom zapomněly na ty důležité věci, které závisí pouze na nás. Zároveň nemůžeme toužit po něčem, u čeho například nevěříme, že se opravdu může v budoucnu stát.⁸⁷

---

⁸⁶ Tamtéž s. 124-128

⁸⁷ Tamtéž s. 128-130

4.3 Odvozené druhy afektu

Dále na naší duši působí i řada ostatních afektů, které jsou považovány za zvláštní druhy odvozené ze základní šestice, některé z nich bych v této obsáhlejší části ráda zmínila. Například díky uctívání nebo i jinak řečeno respektu, si naše duše i přes to, že si dané věci váží, snaží dosáhnout určitého úspěchu. Proto uctíváme věci a osoby, u kterých dopředu nemůžeme tušit, zda pro nás budou dobré nebo špatné. K těm, u kterých očekáváme dobro, pocítujeme mimo jiné i lásku nebo oddanost. Naopak pokud očekáváme pouze zlo, pocítujeme nenávisť.⁸⁸

Opakem naděje je bázeň, která tedy naší duši přesvědčuje o tom, že dané věci nedosáhne. Je nutné dodat, že i přes to, že jsou tyto afekty ve svém protikladu, mohou na sebe působit vzájemně. Jako příklad můžeme použít zkoušku na vysoké škole, u které si říkáme, že jsme na ní vlastně připraveni a věříme si, ale zároveň si ve stejné situaci uvědomujeme i své nedostatky a víme, že splnit jí nebude jednoduché. Žárlivost je druh bázně a velmi stručně řečeno se vztahuje k touze a usiluje o to, abychom si udržovali vlastnictví určitého dobra. Proto může být ve své podstatě afekt žárlivosti vlastně užitečný a pro nás dobrý. Například pokud máme ve firmě velmi vysoké postavení je jasné, že se v určité situaci můžeme pro naše kolegy stát terčem žárlivosti. Afekt žárlivosti může být ale ve většině příkladů i špatný, a to například podle Descarta i v situaci, kdy muž žárlí na svoji ženu. Dle jeho mínění to ukazuje, že té ženě dostatečně nevěří a zároveň jí i dostatečně nemiluje, protože má sám o sobě pochybnosti, které ho k žárlivosti vedou. Toto bychom ale museli vztáhnout pouze k nedůvěře a podezírání, protože sám afekt žárlivosti není špatný, pokud se usilujeme o to, vyhnout se něčemu špatnému. Dalším druhem bázně může být i nerozhodnost, která naší duši drží v určité nerozhodnosti mezi několika předměty. Tím, že působení duše danou volbu nijak neovlivňuje, má dostatek času na to, aby se rozhodla. Nerozhodnost tudíž může být z tohoto hlediska výhodná, ale zároveň pokud se nad něčím rozmyšlíme moc dlouho, může spíše uškodit. I přes to, že se jedná o druh bázně ji v případě, že máme na výběr mezi více možnostmi, které jsou všechny svojí blahodárností vyrovnané, nemusíme vůbec pocítovat.

---

⁸⁸ Tamtéž s. 145-146

Tento druh bázně ale může být pro spoustu lidí natolik silný, že se pozastavují a rozmýšlí nad věcmi, které jsou buď jasně dané, nebo před nimi stojí pouze jedna jediná věc. Tento stav Descartes nazývá přehnanou nerozhodností, při které se díky silné touze správně jednat, snažíme rozhodnout co nejrozzumněji. Řešením na tuto přemíru nerozhodnosti je tedy konat dle svého nejlepšího úsudku i přes to, že se při našem finálním rozhodnutí můžeme zmýlit.⁸⁹

O odvaze jsem se již stručně zmiňovala v pár kapitolách výše, ale zde bych ji a její druhy ráda rozebrala trochu detailněji. Pokud se o odvaze bavíme jako o afektu, je naše duše díky pocitu tepla vedena udělat to, co doopravdy udělat chce bez ohledu na to, jakou má daná věc charakter. Jedním z druhů odvahy je smělost, která naší duši podněcuje k děláni těch nejnebezpečnějších věcí. Další druhem je řevnivost, což je vlastně to pomyslné teplo, které naše duše cítí ve chvíli, kdy je podněcována k děláni dané věci. Tento druh vlastně brán jako vzor, protože naši duši budí k děláni určitých věcí z důvodu, že viděla jistý úspěch u ostatních. Pokud se vrátím k odvaze, tak jejím protikladem je zbabělost, která díky jejímu chladu působí na duši tak, že není nijak schopna dělat určité věci jako u afektu odvahy. Ke smělosti je zase opakem strach, který naší duši rozruší natolik, že již není schopna odolávat špatným věcem, které jí můžou hrozit. U jakéhosi uplatnění strachu a zbabělosti si Descartes pokládá otázku, k čemu vlastně tyto dva afekty mohou sloužit. Není dle něj totiž žádný výlučně špatný afekt, který by nám příroda nadělila. U zbabělosti tedy vidí východisko v tom, že ve vztahu k naší duši jí ochraňuje před možným úsilím, které by mohla vynaložit. U těla zase dokáže zpomalit pohyb hybných duchů tak, abychom se zbytečně nevysilovali. U strachu se Descartes domnívá, že neexistuje žádný možný způsob, jak by nám mohl být prospěšný, protože je pouze jakousi přemírou bázně, zbabělosti a ohromení. Jediným možným způsobem, jak se tedy strachu vyhnout, je být na dané věci připravený předem, pořádně si všem promyslet dopředu, a tedy nedat bázni žádnou možnost v nás vyvolat překvapení.⁹⁰

Výčitky svědomí, jež jsou druhem smutku, se dostaví ve chvíli, kdy něco uděláme a vzápětí si uvědomíme, že naše volba nebyla úplně správná. Taková to situace musí nastat, protože pokud bychom věděli, že děláme něco špatně, byli bychom nuceni se takovéto věci vyvarovat. Tento afekt nás tedy nutí přemýšlet, zda věc, kterou jsme učinili, byla dobrý nebo špatná, vždy by nám z našeho bádání mělo vyjít, že byla dobrá. Stejně jako u nerozhodnosti bychom se výčítkám měli vyhnout tak, že nad danou věcí nebudeme zbytečně dlouho

---

⁸⁹ Tamtéž s. 147-150

⁹⁰ Tamtéž s. 151-154

přemýšlet. Velmi zvláštním afektem je posměch, který je druhem radosti spojeným s nenávistí. Posměch vzniká velmi jednoduše, a to například tak, že si u nějaké osoby všimneme něčeho špatného, za co si daný posměch zaslouží. Důvod, proč je tedy posměch směsicí radosti a nenávisti je ten, že nenávist pocítujeme k té dané špatné věci a radost ve chvíli, kdy si u dané osoby, která si posměch zaslouží, té špatné věci všimneme. Daná věc ale nesmí mít moc velkou váhu, protože pokud by byla velká, nemohli bychom se z toho natolik radovat. Jediným případem by byla buď naše špatná, zlověstná povaha anebo silná nenávist k osobě, které ta špatná věc náleží. Nejčastějším terčem posměchu se tedy stávají lidé, kteří například kulhají, jsou slepí nebo mají jiné podobné hendikepy.⁹¹ Dalším druhem smutku je stud, který vzniká ve chvíli, kdy se bojíme, že nám budou ostatní vytýkat například naše rozhodnutí. Tím, že se zakládá na sebelásce tedy velmi často plyne z nedostatku sebedůvěry. Dalším druhem radosti, který je založen na sebelásce je hrdost, která přichází ve chvíli, kdy jsme za něco ostatními chváleni. Díky pocitu hrdosti se můžeme cítit, že jsme udělali něco dobrého i přes to, že my sami tomu takovou váhu nepřikládáme. Descartes ke konci zmiňuje velmi hezkou poznámku, že pokud si nás váží ostatní, měli bychom si sebe vážit i my sami.⁹²

Pokud se pozastavím u afektu lásky, k té se vztahuje vděčnost, kterou pocítujeme k osobě, která pro nás udělá něco dobrého nebo se o to alespoň pokouší. Vděčnost je velmi podobná přízni, která je druhem touhy, při které si přejeme dobro pro osoby, ke kterým pocítujeme díky jejich chování vůči nám dobrou vůli. Rozdílem ale nacházíme v tom, že při vděčnosti se chceme dané osobě za její dobrotu odvděčit. I vůči naší duši je vděčnost oproti přízni více majestátní. Protikladem vděčnosti je nevděk, který ale nemůžeme označit za afekt, protože se v něm nenachází žádný pohyb duchů. Nevděk tak nejčastěji pozorujeme u jednoduchých lidí, kteří si myslí, že jim vše patří nebo také u těch, kteří si neváží laskavosti ostatních. Opakem k afektu lásky je nenávist, ke které se jako druh řadí pohoršení, které pocítujeme k lidem, kteří udělali něco špatného. Pohoršení se může pojít jak s nenávistí, tak ale i se soucitem. Můžeme ho ale v jisté míře brát i jako druh údivu, protože předpokládáme, že se věci dějí podle našeho nejlepšího úsudku. Pokud se tedy situaci zkomplikuje a děje se jinak, než jsme očekávali, nastane afekt údivu a překvapení. Dalším druhem nenávisti je hněv, který pocítujeme k těm, kteří buď nám, nebo někomu jinému udělali něco zlého nebo se o to minimálně pokusili. Hněv je velmi podobný pohoršení s tím rozdílem, že při hněvu

---

⁹¹ Tamtéž s. 154-155

⁹² Tamtéž s. 171

zakoušíme se dané osobě za její konání pomstít. Můžeme zde pozorovat dva druhy hněvu, kdy ten první se projevuje velmi rychle a je viditelný na našem zevnějšku. Tímto druhem jsou nejvíce postihnuti lidé, kteří jsou uvnitř velmi laskaví. Jejich hněv se totiž projeví spíše náhle v případě, že se stane něco, co není úplně podle jejich ideálního úsudku i ve chvíli, kdy se daná věc nemusí napřímo týkat pouze jich. Druhý druh se usazuje spíše v srdci, takže není na první pohled tak viditelný, je tím pádem ale o dost nebezpečnější než první druh. Při tomto způsobu na nás silně působí afekt smutku a nenávisti, kdy, jak jsem již psala, není hněv na první pohled kromě zblednutí ve tváři nijak vidět. Tento stav nenávisti se ale stupňuje ve chvíli, kdy toužíme po pomstě. I přes to, že nám může být hněv užitečný v tom, že jsme díky němu odhodláni odvracet různá bezpráví, měli bychom se ho snažit korigovat. Pokud v sobě máme přemíru hněvu, nedokážeme si dostatečně uvědomovat věci, které děláme i přes to, že jich můžeme později spíše litovat. Proto největším možným způsobem, jak se přemíry hněvu vyhnout je ušlechtilost, protože si díky ní dané věci více vážíme a uvědomujeme si, že vlivem hněvu o ni můžeme být připraveni.⁹³

5. Opatření proti vášním

Tím, že bylo v předchozích kapitolách vysvětleno, jak pro nás vášně mohou být z jedné části škodlivé, ale zároveň i užitečné, se jich dle Descarta již nemusíme tolik obávat. Z tohoto výčtu je tedy zřejmé, že žádné naše vášně nejsou ve své podstatě problematické. Jediným problémem může být jejich špatné užití, na které může mít vliv i jejich nadbytek. Dle Descarta je tedy velmi důležité oddělit od našich myšlenek tok krve a pohyb hybných duchů. Dále ale uvádí, že je pouze velmi malé procento lidí, kteří by byli schopni se takto připravit a obrnit na každou možnou příležitost. Není to tak ale úplně jejich chyba, protože nás v tomto ovládají naše imprese v mozku, které jsou samozřejmě ovlivněny jak tokem krve, tak přizpůsobením našich orgánů, takže je vesměs nemožné, abychom byli na všechny události perfektně připraveni a vyvarovali se tak škodlivostem. Proto ti z nás, kteří mají větší tendenci například k afektu strachu, jsou pak o dost náchylnější k tomu, že se mohou v nějaké náročné situaci například snadněji rozbrečet. Vyhnout se přebytku afektů lze tak, že si všimneme nárůstu vzrušení v krvi a předpokládáme, že naše duše může být uvedena v omyl. Pokud ale

---

⁹³ Tamtéž s. 163-170

můžeme věci, které nám daný afekt podsouvá na nějakou chvíli odsunout, je dobré si na chvíli odpočinout, snažit se přijít na jiné myšlenky a počkat, až vzrušení v krvi opadne. Pokud jsou to ale věci naléhavé, u kterých není možné si je na nějakou chvíli odsunout, musíme naší duši nechat, aby se nechala vést významnými důvody, které jsou v rozporu s daným afektem. Pokud si zde vypůjčím příklad z díla *Vášně duše*, Descartes zde popisuje situaci, při které se můžeme zachovat dvěma možnými způsoby. Pokud jsme někým napadeni, tak jedna skupina lidí se může dát bez rozmyslu okamžitě na útěk a ta druhá bude přemýšlet, jak by se mohla ubránit, protože je to mnohem odvážnější než ihned z místa utéct. Závěrem knihy se Descartes domnívá, že ten nejhezčí život mají ti z nás, kteří dokáží své afekty nejlépe ovládat. I těmto lidem se ale může stát, že pokud s nimi nebudou hýbat správně nebo dostatečně, nemusí se jim i vlivem nedostatku štěstí dařit. Díky moudrosti jsme ale schopni využít i ty zlé věci ve svůj vlastní prospěch.⁹⁴ Descartes ale připouští, že naše vášně, které jsou založeny na vnitřních tělesných dispozicích, jsou ovlivňované vnějšími předměty a tím pádem mohou být v rozporu s naším racionálním uvažováním. Některé naše afekty se můžeme pokusit v případě, že jich nemáme nadbytek posilovat. Tyto návyky mohou mít nejčastěji spíše fyziologickou podobu, tedy například pokusit se zabránit nadbytečnému zčervenání, zblednutí a podobně.⁹⁵ I afekty, které se nám mohou jevit, jako ty špatné v sobě vždy mají alespoň trochu dobra. Jde tedy o to, jak je uchopíme a naučíme se s nimi pracovat.

---

⁹⁴ DESCARTES, René. *Vášně duše*. Mladá fronta, 2002 s. 174-176

⁹⁵ SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: 8. The Remedy for the Passions [online]. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

6. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo shrnout a popsat, jak Descartes koncipuje a vysvětluje. Jak jsem již psala v úvodu, jeho největší inspirací pro vůbec řešení tematiky vášní, byla jeho korespondence s falckou princeznou Alžbětou, která mu během jejich dopisování kladla různé otázky.

V úvodní části jsem velmi stručně popsala, kde se ve filosofii vášně objevili poprvé, jejich stručné vysvětlení a závěrem i pár autorů, kteří se naopak nechali inspirovat Descartem a jeho dílem „Vášně duše“.

Dále jsem pokračovala stručným představením toho, jak Descartes vášně chápal a jak je rozděloval v souvislosti k naší duši a našemu tělu. Druhou kapitolu jsem zakončila vymezení úzkého vztahu mezi vášněmi a naším zdravím. V této podkapitole bylo vlastně uvedeno, že je velmi důležité pracovat se svými vášněmi. My sami totiž můžeme do jisté míry ovlivnit, jak silné vášně se nám v určitých situacích mohou objevit. Chci tím tedy říct, že se nemusíme pokaždé rozbrečet, pokud se něčeho zalekneme a podobně.

Třetí kapitola obsahovala popis všech ze šesti základních vášní, které Descartes uvádí. Byl zde tedy vysvětlen údiv, láska, nenávisť, touha, radost a smutek, přičemž má každý zmíněný afekt své druhy a krom údivu i svůj protiklad. Zde bylo pozoruhodné sledovat, jak se vlastně všechny afekty a jejich druhy tak zvláště vzájemně mísí, což si během života ani neuvědomíme.

Čtvrtá kapitola se vztahovala k popisu fyziologických procesů, protože u všech afektů se nám projevují různé fyziologické jevy, které mohou být viditelné i na našem zevnějšku. Vyzdvižen zde byl i vztah afektů a jejich druhů zvláště k duši a zvláště k našemu tělu.

Finální kapitola celé práce se zabývala obecným opatřením proti vášním, ve kterém bylo popsáno, že jsme všichni strůjci svého štěstí a je pouze na nás, jestli se dokážeme špatným vlivům, které mohou některé vášně nebo jejich druhy vyvolat.

Celou práci bych tedy shrnula tak, že vášně pro nás nejsou ze své vlastní povahy nijak škodlivé, pouze musíme vědět, jak je správně uchopit a snažit se díky naší dobré vůli vyhýbat všem možným špatnostem. Můžeme mezi ně řadit ty afekty, které v nás nějakým způsobem vyvolávají pocity smutku nebo nenávisti. Ale i přes to, že v nás některý afekt může vyvolat

třeba i pocity úzkosti jsou nám vlastně prospěšné k tomu, že se jim do budoucna můžeme vyvarovat. Oproti začátku mé práce, kde se polemizovalo o vášních jako o něčem, co je buď dobré, nebo špatné, se v závěru mohu unáhlit k tvrzení, že tedy žádná vášeň není ve své podstatě vyloženě špatná.

Bibliografie

DESCARTES, René. Dopisy Alžbětě Falcké, vybral a přel. Petr Horák, Nakladatelství Petrov, Brno 1997

DESCARTES, René. Vášně duše. Mladá fronta, 2002

JAMES, Susan. Passion and action, The emotions in Seventeenth-Century Philosophy. Oxford University Press, 1999

RÖD, Wolfgang. Novověká filosofie I. Oikoymenh, 2001

SCHMITTER, Amy M. Descartes on the Emotions: [online]. 2021 [cit. 2022-06-20]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/emotions-17th18th/LD2Descartes.html#PasMedFre>

ZIKA, Richard. Rene Descartes. Metafyzika lidského dobra, Univerzita Karlova. Filozofická fakulta, 2010